श्रीः

श्रीमते निगमान्तमहादेशिकाय नमः

श्रीमान् वेङ्कटनाथार्यः कवितार्किककेसरी।
वेदान्ताचार्यवर्यो मे सन्निधत्तां सदा हृदि॥

कवितार्किकसिंह सर्वतन्त्रस्वतन्त्र
श्रीमद्वेदान्तदेशिक विरचितं महाकाव्यं

॥ यादवाभ्युदयम् ॥

॥ प्रथमः सर्गः ॥

This document has been prepared by*

Sunder Kidambi

with the blessings of

श्री रङ्गरामानुज महादेशिकन्

His Holiness *śrīmad āṇḍavan* of *śrīraṅgam*

*This was typeset using LaTeX and the **skt** font.

श्रीः

श्रीमते रामानुजाय नमः

॥ यादवाभ्युदयम् ॥

॥ प्रथमः सर्गः ॥

वन्दे बृन्दावनचरं वल्लवीजनवल्लभम्।
जयन्तीसम्भवं धाम वैजयन्तीविभूषणम्॥ १.१ ॥

यदेकैकगुणप्रान्ते श्रान्ता निगमवन्दिनः।
यथावद्वर्णने तस्य किमुतान्ये मितम्पचाः॥ १.२ ॥

शक्त्या शौरिकथास्वादः स्थाने मन्दधियामपि।
अमृतं यदि लभ्येत किं न गृह्येत मानवैः॥ १.३ ॥

वसुधाश्रोत्रजे तस्मिन् व्यासे च हृदयस्थिते।
अन्येऽपि कवयः कामं बभूवुरनपत्रपाः॥ १.४ ॥

स कविः कथ्यते स्रष्टा रमते यत्र भारती।
रसभावगुणीभूतैरलङ्कारैर्गुणोदयैः॥ १.५ ॥

तदात्वे नूतनं सर्वमायत्यां च पुरातनम्।
न दोषायैतदुभयं न गुणाय च कल्पते॥ १.६ ॥

प्रवृत्तामनघे मार्गे प्रमाद्यन्तीमपि क्वचित्।
न वाचमवमन्यन्ते नर्तकीमिव भावुकाः॥ १.७ ॥

विहाय तदहं व्रीडां व्यासवेदार्णवामृतम्।
वक्ष्ये विबुधजीवातुं वसुदेवसुतोदयम्॥ १.८ ॥

क्रीडातूलिकया स्वस्मिन् कृपारूषितया स्वयम्।
एको विश्वमिदं चित्रं विभुः श्रीमानजीजनत्॥ १.९ ॥

जगदाह्लादनो जज्ञे मनसस्तस्य चन्द्रमाः।
परिपालयितव्येषु प्रसाद इव मूर्तिमान्॥ १.१० ॥

यदपत्यसमुद्भूतः पुण्यकीर्तिः पुरूरवाः।
सतामाहितवह्नीनां विहारस्थेयतां ययौ॥ १.११ ॥

समवर्धत तद्वंशः उपर्युपरि पर्वभिः।
यशोमुक्ताफलैर्यस्य दिशो दश विभूषिताः॥ १.१२ ॥

बभूव नहुषस्तस्मिन् ऐरावत इवाम्बुधौ।
यमिन्द्रविगमे देवाः पदे तस्य न्यवीविशन्॥ १.१३ ॥

नरेन्द्राः पृथिवीचक्रे नामचिह्नैरलङ्कृताः।
जङ्गमास्तस्य वीरस्य जयस्तम्भा इवाभवन्॥ १.१४ ॥

शक्तिरप्रतिघा तस्य शात्रवैरपि तुष्टुवे।
यथावत् साधकस्येव यावदर्था सरस्वती॥ १.१५ ॥

वीरो रस इवोत्साहान्नहुषादभ्यजायत।
ययातिर्नाम येनैन्द्रमर्धासनमधिष्ठितम्॥ १.१६ ॥

विशालविपुलोत्तुङ्गे यद्बाहुशिखरान्तरे।
आसीद्वीरश्रिया सार्धं भूमिरर्धासने स्थिता॥ १.१७ ॥

निदेशं तस्य राजानो न शेकुरतिवर्तितुम्।
प्राप्तस्वपरनिर्वाहं प्रमाणमिव वादिनः॥ १.१८ ॥

तटाकमिव तापार्तास्तमिन्द्रमिव निर्जराः।
भावा इव रसं भव्याः पार्थिवाः पर्युपासत॥ १.१९ ॥

यदुर्नाम ततो जज्ञे यत्सन्ततिसमुद्भवैः।
समानगणनालेख्ये निस्समानैर्निषद्यते॥ १.२० ॥

देहीति वदतां प्रायः प्रसीदन् प्रत्युवाच सः।
ललितध्वनिभिर्लक्ष्मीलीलाकमलषट्पदैः॥ १.२१ ॥

स च वृत्तविहीनस्य न विद्यां बह्वमन्यत।
न हि शुद्धेति गृह्येत चतुर्थीचन्द्रचन्द्रिका॥ १.२२ ॥

अपुनः प्रार्थनीयस्य प्रार्थिताधिकदायिनः।
अर्थिनः प्रथमे तस्य चरमान् पर्यपूरयन्॥ १.२३ ॥

शराणां शात्रवाणां च सन्धानेन महौजसः।
तस्य निर्धूतलक्षेण द्विः क्वचिन्नाप्यभूयत॥ १.२४ ॥

युक्तदण्डममित्राणां कृतान्तं समवर्तिनम्।
दक्षिणं लोकपालं तममन्यन्त दिवौकसः॥ १.२५ ॥

यशः प्रसूनसुरभिः यदुसन्तानपादपः।
बभूव विबुधप्रीत्यै बहुशाखः क्षमातले॥ १.२६ ॥

वंशे समभवत् तस्य वसुदेवः क्षितीश्वरः।
जनकः प्राग्भवे योऽभूत् देवदानवयूथयोः॥ १.२७ ॥

आनकानाञ्च दिव्यानां दुन्दुभीनाञ्च निस्वनैः।
सह जातं यमाचख्युराख्ययाऽऽनकदुन्दुभिम्॥ १.२८ ॥

तेन निर्मलसत्त्वेन विनिवृत्तरजस्तमाः।
जगती शान्तमोहेव धर्मोच्छ्वासवती बभौ॥ १.२९ ॥

स विष्णुरिव लोकानां तपनस्तेजसामिव।
समुद्र इव रत्नानां सतामेकाश्रयोऽभवत्॥ १.३० ॥

प्रख्यातविभवे पत्न्यौ तस्य पूर्वं प्रजापतेः।
रोहिणी देवकीरूपे मनुष्यत्वे बभूवतुः॥ १.३१ ॥

अक्षुद्रगतिशालिन्योः तयोरन्योन्यसक्तयोः।
ऐकरस्यमभूत् पत्या गङ्गायमुनयोरिव॥ १.३२ ॥

स ताभ्यामनुरूपाभ्यां समतुष्यत् समेयिवान्।
व्यक्तिहेतुरभूद्येन सपर्यङ्कस्य शार्ङ्गिणः॥ १.३३ ॥

अलिप्सत न साम्राज्यं सोऽर्थकामपराङ्मुखः।
यदृच्छागतमैश्वर्यमानृण्यरुचिरन्वभूत्॥ १.३४ ॥

कयाचिदशरीरिण्या वाचा व्यवसितायतिः।
देवकीं वसुदेवञ्च कंसः कारामयोजयत्॥ १.३५ ॥

स कालातिबलः कंसः कालनेमिरनेहसा।
सर्व दैतेयसत्त्वानां समाहार इवोदितः॥ १.३६ ॥

एतस्मिन्नन्तरे देवी मेरुमध्यमुपेयुषः।
प्रजापतिमुखान् देवान् प्राह सागरमेखला॥ १.३७ ॥

विदितं भवतां देवाः ! विश्वरूपेण विष्णुना।
महीयान् धर्मशीलेषु भारो यत्तन्निवेशितः॥ १.३८ ॥

अधर्मनिघ्नैरधुना धर्मसेतुविभेदकैः।
असङ्ख्यैरद्भुतैस्तुङ्गैः क्रम्ये राक्षसपर्वतैः॥ १.३९ ॥

अत आलोचितजगद्धितैः सुरगणैः स्वयम्।
न पतामि न भिद्ये च यथाऽहं क्रियतां तथा॥ १.४० ॥

इति ते भूतधारिण्या निसृष्टार्था दिवौकसः।
अविदुस्तत्प्रियस्यैव तद्भारहरणं क्षमम्॥ १.४१ ॥

पुरस्कृत्य जगद्धात्रीं मनसोऽपि पुरस्सराः।
दुग्धोदधिशयं देवं दूरमेत्याभितुष्टुवुः॥ १.४२ ॥

त्रिवेदीमध्यदीप्ताय त्रिधाम्ने पञ्चहेतये।
वरदाय नमस्तुभ्यं बाह्यान्तर हविर्भुजे॥ १.४३ ॥

अनन्याधीनमहिमा स्वाधीनपरवैभवः।
दयाधीनविहारस्त्वं प्रणतान् परिपाहि नः॥ १.४४ ॥

स भवान् गुणरत्नौघैर्दीप्यमानो दयाम्बुधिः।
तनोति व्यूहविभवैः तरङ्गैरिव ताण्डवम्॥ १.४५ ॥

त्वदेकव्यञ्जितैरादौ त्वदन्येष्वनिदम्परैः।
निगमैरनिगम्यं त्वां कः परिच्छेत्तुमर्हति॥ १.४६ ॥

अमितस्य महिम्नस्ते प्रयातुं पारमिच्छताम्।
वितथा वेदपान्थानां यत्र सायङ्गृहा गतिः॥ १.४७ ॥

नम्यस्य नमतः क्षुद्रान् वरदस्य वरार्थिनः।
पुत्रैः पितृमतः क्रीडा कथं ते केन वर्ण्यते॥ १.४८ ॥

नटवद् भूमिकाभेदैर्नाथ दीव्यन् पृथग्विधैः।
पुंसामनन्यभावानां पुष्णासि रसमद्भुतम्॥ १.४९ ॥

ब्रह्मादिस्तम्बपर्यन्तविचित्राङ्कुरशालिनाम्।
सलिलं कर्मकन्दानां क्रीडैव तव केवलम्॥ १.५० ॥

निराधारनिजस्थेम्नो निरुपाधिकशेषिणः।
निरपेक्षनियन्तुस्ते निस्समाभ्यधिका गुणाः॥ १.५१ ॥

अनाविलधियामन्तश्चिन्तामणिरिव स्फुरन्।
दिशस्यभिमतं सर्वमतिरस्कार्यदीधितिः॥ १.५२ ॥

संसारमरुकान्तारे परिश्रान्तस्य देहिनः।
त्वद्भक्त्यमृतवाहिन्यामादिष्टमवगाहनम्॥ १.५३ ॥

दुरितोदन्वदावर्ते घूर्णमानस्य दुःख्यतः।
समग्रगुणसम्पन्नः तारकस्त्वं प्लवो महान्॥ १.५४ ॥

अपरिच्छिद्यमानस्य देशकालादिभिस्तव।
निदर्शनं त्वमेवैकः त्वदन्यद्व्यतिरेकतः॥ १.५५ ॥

अकर्तुमखिलं कर्तुमन्यथाकर्तुमप्यलम्।
सङ्कल्पसचिवः काले शक्तिलेशः स तावकः॥ १.५६ ॥

यन्मूलमखिलं कार्यं यदमूलमधीमहे।
लक्ष्यं तदसि योगानां लक्ष्मीकौस्तुभलक्षणम्॥ १.५७ ॥

त्रिवर्गमपवर्गं वा प्रतिलब्धुं प्रयस्यताम्।
प्रलयेष्वपि दीर्घायुः प्रतिभूस्त्वदनुग्रहः॥ १.५८ ॥

यदेकमक्षरं ब्रह्म सर्वाम्नायसमन्वितम्।
तारकं सर्वजन्तूनां तत् त्वं तव च वाचकम्॥ १.५९ ॥

त्वदालम्बितहस्तानां भवादुन्मज्जतां सताम्।
मज्जतः पापजातस्य नास्ति हस्तावलम्बनम्॥ १.६० ॥

अनन्यरक्षाव्रतिनं चातकव्रतचारिणः।
भवन्तमवलम्बन्ते निरालम्बनभावनम्॥ १.६१ ॥

अनिदम्पूर्वनिद्राणामनस्तमयभानुमान्।
आपादयसि पुंसां त्वमपुनस्स्वापजागरम्॥ १.६२ ॥

त्वदेकशरणानां त्वं शरणागतजीवनः।
विपदं नः क्षिप क्षिप्रं तमिस्रामिव भास्करः॥ १.६३ ॥

सति सूर्ये समुद्यन्तः प्रतिसूर्या इवासुराः।
जगद्बाधाय जायन्ते जहि तान् स्वेन तेजसा॥ १.६४ ॥

स दैत्यहत्यामिच्छद्भिः सुरैरेवमभिष्टुतः।
अनन्यदृश्यः सहसा दयया दर्शनं ददौ॥ १.६५ ॥

ततस्तं ददृशुर्देवाः शेषपर्यङ्कमास्थितम्।
अधिरूढशरन्मेघमन्यादृशमिवाम्बुदम्॥ १.६६ ॥

पत्न्या सह निषेदुष्या पद्मलक्षणलक्ष्यया।
स्वेच्छयैव शरीरिण्या सूचितैश्वर्यसम्पदम्॥ १.६७ ॥

सुकुमार सुखस्पर्श सुगन्धिभिरलङ्कृतम्।
स्वविग्रह गुणाराम प्रसूनैरिव भूषणैः॥ १.६८ ॥

आरञ्जित जगन्नेत्रैरन्योन्य परिकर्मितैः।
अङ्गैरमितसौन्दर्यैरनुकल्पितभूषणम्॥ १.६९ ॥

उत्तेजितजयोत्साहमायुधैरनघोद्यमैः।
शौर्यविक्रमशक्त्याद्यैः सहजैः स्वगुणैरिव॥ १.७० ॥

स्वकान्तिजलधेरन्तस्स्विद्धसंहननं स्वतः।
महिम्ना जातवैचित्र्यं महानीलमिवोदितम्॥ १.७१ ॥

श्रुतिरूपेण वाहेन शेषकङ्कणशोभिना।
स्वाङ्घ्रिसौरभदिग्धेन दत्तसङ्ग्रामदोहलम्॥ १.७२ ॥

स्ववेत्रस्पन्द निःस्पन्दनेतव्येन निवेदितम्।
भक्तिनम्रेण सेनान्या प्रतिशृण्वन्तमिङ्गितैः॥ १.७३ ॥

अनपायं तमादित्यमक्षयं तारकाधिपम्।
अपारममृताम्भोधिममन्यन्त दिवौकसः॥ १.७४ ॥

अभयोदारहस्ताग्रमनघस्वागतस्मितम्।
अवेक्ष्य विबुधा देवमलभन्त दृशोः फलम्॥ १.७५ ॥

तस्मै विज्ञापयामासुः विदितार्थाय नाकिनः।
निहताशेषदैत्याय निदानं स्वागतेः पुनः॥ १.७६ ॥

त इमे क्षत्रिया भूत्वा क्षोभयन्ति क्षमामिमाम्।
तव तेजसि यैर्नाथ दनुजैश्शलभायितम्॥ १.७७ ॥

चतुर्णां पुरुषार्थानां प्रसवो यत्समाश्रयात्।
हव्यकव्यप्रसूरेषा दीर्यते दैत्यभारतः॥ १.७८ ॥

जाता निखिलवेदानामुत्तमाङ्गोपधानतः।
त्वत्पादकमलादेषा त्वदेकाधीनधारणा॥ १.७९ ॥

यति न त्वरते नाथ ! भारव्यपनये भवान्।
प्लावयिष्यन्त्युदन्वन्तः पृथिवीं पृथुवीचयः॥ १.८० ॥

करुणाधीनचित्तेन कर्णधारवती त्वया।
माऽवसीदतु पृथ्वीयं महती नौरिवाम्भसि॥ १.८१ ॥

रशनारत्नरूपेण पयोधिरशना त्वया।
प्रशान्त दनुजक्लेशा परिष्करणमर्हति॥ १.८२ ॥

कंसप्रभृतिभिः सेयं शल्यैरिव समुद्धृतैः।
चिरं भवतु ते पृथ्वी शेषमूर्तेः शिखण्डकः॥ १.८३ ॥

प्रबोध सुभगैः स्मेरैः प्रसन्नैः शीतलैश्च नः।
कटाक्षैः प्लावय क्षिप्रं कृपैकोदन्वदूर्मिभिः॥ १.८४ ॥

त्वयि न्यस्तभराणां नः त्वमेतां क्षन्तुमर्हसि।
विदिताशेषवेद्यस्य विज्ञापनविडम्बनाम्॥ १.८५ ॥

इत्थं वदति देवानां समाजे वेधसा सह।
ववन्दे पृथिवी देवं विनतत्राण दीक्षितम्॥ १.८६ ॥

तनुमध्या विशालाक्षि तन्वी पीनपयोधरा।
मायेव महती तस्य वनितारत्नरूपिणी॥ १.८७ ॥

आबद्धमण्डलैर्भृङ्गैरलकामोदमोहितैः।
अयत्नलब्धां बिभ्राणा मायूरच्छत्रसम्पदम्॥ १.८८ ॥

प्रियसन्दर्शनानन्दजनितैरश्रुबिन्दुभिः।
न्यस्तमौक्तिकनैपथ्यैः परिष्कृतपयोधरा॥ १.८९ ॥

प्रस्फुरन्तं प्रियस्येव परिरम्भाभिलाषिणम्।
दक्षिणादितरं बाहुं दक्षिणा बह्वमन्यत॥ १.९० ॥

विपदञ्च जगादैषा विपञ्चीमधुरस्वना।
विलक्षस्मितसम्भिन्नमौक्तिकाधरविद्रुमा॥ १.९१ ॥

अथ तान् भव्यया वाचा भगवान् प्रत्यभाषत।
प्रतिश्रुत्प्राप्तनिर्ह्राद पाञ्चजन्याभिनन्द्यया॥ १.९२ ॥

माभैषुरसुरानीकात् भवन्तो मदुपाश्रयाः।
मदाज्ञामनवज्ञातुः परिभूत्या न भूयते॥ १.९३ ॥

अवतार्य भुवो भारमवतारो ममामराः।
अनादिनिधनं धर्ममक्षतं स्थापयिष्यति॥ १.९४ ॥

यावदिष्टभुजो यावदधिकारमवस्थिताः।
परिपालयत स्वानि पदानि विगतापदः॥ १.९५ ॥

दमनाद्दनुजेन्द्राणां द्रक्ष्यथ त्रिदशाधिपाः।
भूयोऽपि लघुतां प्राप्तां भुवमुल्लाघितामिव॥ १.९६ ॥

दैतेयमृगसङ्घाते मृगयारसभागिभिः।
भवद्भिरपि मेदिन्यां भवितव्यं नराधिपैः॥ १.९७ ॥

इतिताननघादेशः समादिश्य जनार्दनः।
अवधीरितदुग्धाब्धिः मथुरायां मनो दधे॥ १.९८ ॥

आश्वास्य वागमृतवृष्टिभिरादितेयान्
    दैतेयभारनमितां पृथिवीं च देवीम्।
प्रादुर्बुभूषुरनघो वसुदेवपत्न्यां
    पद्मापतिः प्रणिदधे समयं दयायाः॥ १.९९ ॥

साधूनां स्वपदसरोज षट्पदानां
    धर्मस्य स्थितिमनघां विधातुकामः।
यद्गर्भे जगदखिलं स एव गर्भो
    देवक्याः समजनि देवदेववन्द्यः॥ १.१०० ॥

॥ इति कवितार्किकसिंहस्य सर्वतन्त्रस्वतन्त्रस्य
श्रीमद्वेङ्कटनाथस्य वेदान्ताचार्यस्य
कृतिषु यादवाभ्युदये माहाकाव्ये
प्रथमः सर्गः ॥